אבל הני תרתי דאיתא למרה בהדה אימא לא צריכא [א][1]מות יומת המכה אין לי אלא במיתה הכתובה בו מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל [א]מות יומת מ"מ [2]הכה תכה אין לי אלא בהכאה הכתובה בהן מנין שאם אי אתה יכול להמיתן בהכאה הכתובה בהן שאתה רשאי להכותן בכל הכאה שאתה יכול ת"ל הכה תכה מ"מ [3]השב תשיב אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד משכנו שלא ברשות ב"ד מנין ת"ל [ב]השב תשיב מ"מ [4]חבל תחבול אין לי אלא שמשכנו ברשות משכנו שלא ברשות מנין ת"ל [ג]חבל תחבול מ"מ והני תרי קראי למה לי חד לכסות יום וחד לכסות לילה [5]פתח תפתח אין לי אלא לעניי עירך לעניי עיר אחרת מנין ת"ל [ד]פתח תפתח מכל מקום [6]נתן תתן אין לי אלא מתנה מרובה מתנה מועטת מנין [ה]ת"ל נתן תתן מ"מ [7]העניק תעניק [ב]אין לי אלא שנתברך הבית בגללו מעניקים לא נתברך הבית בגללו מנין [ו]ת"ל העניק תעניק מ"מ ולר' אלעזר בן עזריה דאמר נתברך הבית בגללו מעניקין לו לא נתברך הבית בגללו אין מעניקין תעניק למה לי [ג]דברה תורה כלשון בני אדם [5]העבט תעביטנו [ד]אין לי אלא שאין לו ואינו רוצה להתפרנס[ה] אמר רחמנא תן לו דרך הלואה יש לו ואינו רוצה להתפרנס מנין ת"ל תעביטנו מ"מ ולר"ש [ו]דאמר [ז]יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו תעביטנו למה לי דברה תורה כלשון בני אדם: היה בטל מן הסלע לא יאמר לו תן לי סלע אלא נותן לו שכרו כפועל (בטל): [ז](תנן) [ח] נותן לו שכרו כפועל בטל מאי כפועל בטל [ט]אמר אביי [ח]כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה: אם יש שם ב"ד מתנה בפניהם: איסור ורב ספרא עביד עיסקא בהדי הדדי אזל רב ספרא פלג ליה בלא דעתיה דאיסור באפי בי תרי [פ]אתא לקמי' [י]דרבה בר רב הונא א"ל [ט]זיל אייתי תלתא דפלגת קמייהו אי נמי

תרי

רש"י

דאיתיה למרה. דכתיב עמו[ל] אימא יחזור אחר בני אדם וישכור: **שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו.** והיינו סייף כגון שהיה בספינה וזורח ואתה יכול לזרוק בו חץ או לטובעו: **הכה תכה.** בעיר הנדחת: **אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד.** דלעק עליו בדין ושלחו שלוחס לתפוס מטלטליו דקרא דהשבת העבוט עליה כתיב דכתיב לעיל מיניה בחוץ תעמוד והאיש ואמרינן לקמן בפ' המקבל (דף קיג.) בשליח ב"ד הכתוב מדבר: **שלא ברשות ב"ד מנין.** דלריך השבה: סתם חבלה ע"פ ב"ד היא דלא שכיח דחליף איניש ליכנס בבית וליטול מטלטלין שלא ברשות: **חד לכסות יום וחד לכסות לילה.** בפ' המקבל (לקמן קיד:) מפרש לקרא הכי: **מתנה מועטת מנין.** אם אי אפשר לך ליתן מתנה מרובה: **אין לי אלא שנתברך הבית בגללו.** דהכי כתיב קרא אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו: דרבי אלעזר בן עזריה בקדושין (דף יז:): **שאין לו.** ממה שיתפרנס: **ואינו רוצה להתפרנס.** משלך במתנה ואמר רחמנא העבט דרך הלואה: **יש לו ואינו רוצה להתפרנס.** משלו אלא משלך מנין שאתה חייב להעביטו וליפרע ממנו אחר מיתה ת"ל תעביטנו והכי מפרש בכתובות פרק מציאת האשה (דף סז:): **מאי כפועל בטל.** והלא אינו בטל שהרי טורח בהשבתה ומתניתין[ס] תני נותנין לו כשיעור שירצה פועל ליטול להתרפות ממלאכה ולישב בטל: **כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה** כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליבטל ממלאכה זו כבדה שהוא עוסק בה ולעסוק במלאכה קלה כזו הכל לפי כובד המלאכה וריבוי שכר. יש מלאכה שטורחה קל ושכרה רב או חילוף: **פלג.** בסחורה ולא היו מעות אלא דבר הצריך שומא:

תרי

תוספות

אבל הני תרתי דאיתנהו למרייהו בהדייהו. ואע"ג דמרבינן לעיל אין בעלים עמו היינו שהוא זקן או חולה ונהי דאין יכול לעזור יכול לשכור פועלין[א] ואימא לא קא משמע לן: **אין לי אלא משכנו.** פירשתי בהמקבל (לקמן דף [מ]קיג.): **דברה תורה כלשון בני אדם.** וא"ת וכי לית להו כל הני דרשות דלעיל ואליבא דר"ש משנינן נמי לעיל דלא מסיימי קראי[ב] ובר"ה (דף ח.) דריש נמי ר"ש עשר תעשר אחד מעשר דגן ואחד מעשר בהמה וי"ל דדוקא הכא בהני תרי קראי אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם [פ]משום דמוכחי קראי דכתיב[ג] די מחסורו[ד] ובאידך[ה] כתיב אשר ברכך[ו] ובריש השואל (לקמן דף לד: ושם ד"ה אלא) דאמר אם גנב אין לי אלא גניבה אבידה מנין ת"ל יגנב ופריך למ"ד דברה תורה כלשון בני אדם מאי איכא למימר התם נמי איכא הוכחה דגניבה משמע דוקא גניבה ולא אבידה[ז]: **אם** יש שם ב"ד יתנה בפניהם. שישלם לו כל מה שישתכר במלאכה שהוא עושה ואם אין ב"ד לא ישיב כיון שאם ישיב לא יהא לו אלא כפועל בטל אבל אם אינו עושה מלאכה ישיב בחנם[ח] וא"ת לעיל דנקט או שהיתה שלו מרובה היכי דמי אי ליכא ב"ד אפילו מועטת נמי מן האבידה לא ישיב[ט] ואי בפני ב"ד כי נמי אין מרובה אלא שוה לאבידה למה יתנו ב"ד ליתן לו כל שכרו א"כ מה ירויחו הבעלים וי"ל דנ"מ לכושרא דחיותא או לטרחא יתירא וכה"ג משני בסוף השוכר את הפועלים (לקמן דף עג:) וא"ת דהכא משלם לכל הפחות[ס] השכירות כפועל בטל וכן משני לקמן בסוף השוכר את הפועלים (שם) גבי רועה שהיה יכול לקדם ברועים ובמקלות[י] ש"ש בשכר וש"ח בחנם חייב וש"ש שקדם בשכר חוזר ונוטל מבעל הבית ומסתמא ש"ח נמי שקדם בשכר חוזר ונוטל מבעה"ב[יא] ואילו בפרק הגוזל בתרא (ב"ק דף קטו:) תנן שטף נהר את חמורו וחמור חבירו הניח את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו ואין משלם לו דמי חמורו שטבע וי"ל דהתם מיירי כשהיה יכול להציל ע"י הדחק דאי לאו הכי מאי אמר ליה מהפקירא קזכינא כדאיתא התם[יב] ועי"ל כיון שבעל החמור שם יכול לומר הייתי שוכר פועלים להצילו וא"ת הכא אמאי נוטל שכר וכן לקמן ש"ח שאין צריך לקדם בשכר אם קידם אמאי נוטלו מבעה"ב האמרי' פר' הכונס (שם דף נח. ושם ד"ה אי) דמבריח ארי מנכסי חבירו פטור וללישנא בתרא דהכונס דמבריח ארי פטור משום דלית ליה פסידא אתי שפיר דהכא אית ליה פסידא אבל ללישנא קמא דקאמר דמבריח ארי מדעתו משמע אפילו אית ליה פסידא פטור כיון דמדעתו הוא קשה ואור"י דמבריח ארי פטור היינו דוקא שמצילו מפחד הארי שירא שיבא וקידם ברועים והבריחו דלא ברי הזיקא דבלא הצלתו יכול להיות שלא היה בא אבל מציל מפי הארי ושטף נהר חמורו ומחזיר אבידה דברי הזיקא ובא זה והציל נוטל שכרו וא"ת דפורע חובו דשרי למודר הנאה בפרק אין בין המודר (נדרים דף לג.) ופרק בתרא דכתובות (דף קח. ושם) מחשבין ליה מבריח ארי אע"ג דברי הזיקא ואית ליה פסידא וי"ל דהתם נמי אין מצילו מן ההפסד דמה שמלוה טורף ממנו אין זה הפסד שהרי נתחייב לו[יג] ולכך חשיב ליה כמבריח ארי א"נ כדמפרש טעמא בירושלמי[ע] דנדרים הוינא מפייס ליה ומחיל לי ואפי' במשכון מפייס הוינא ליה ויהיב לי משכוני ואפילו בב"ח דוחק מסיק בירושלמי והטעם נראה משום שיכול לומר הייתי מוצא אוהבים הרבה שיפרעו עבורי[יד] דהיינו מעין אותם הטעמים והא דקרי ליה בפ' ח"ה (ב"ב דף נג.) מבריח ארי נתן צרור ונטל צרור דסכר מינה מיא ואפיק מינה מיא אע"פ שמצילו מן ההפסד שהיה נהר שוטפה התם לא נקט לשון מבריח לענין שיפטר משכר הברחה אלא כלומר אין זו חזקה כיון שאין מתקן השדה[טו] אלא מגין עליה בעלמא שלא תבא לידי קלקול ונראה שגם ר"ת סובר דלא חשיב מבריח ארי במקום שמצילו מן ההפסד שהיה מעמיד ההיא דפורע חובו דוקא במזונות אשתו כדמפרש בפ' בתרא דכתובות (דף קח. ושם) משום דאפשר שתהא עושה ואוכלת או תתפרנס מן הצדקה או מקרוביה שיתנו לה בחנם אבל שאר פריעת חוב אור"ת דאין זה מבריח ארי אלא מהנה גמור וירושלמי פליג אגמרא שלנו ולפ"ז אם השר גזל ביתו של ישראל ובא חבירו ישראל ופייס אותו בדמים מועטים אם ירצה בעה"ב ליקח ביתו ישלם דמים לחבירו וכן פסק רבינו גרשום אבל רש"י פסק שיחזיר לו ביתו חנם בפ' הנזקין (גיטין דף נח:) ונראה דלא מבעיא אם קנאה בדמים [פ]שמציל הבעלים מן ההפסד שישלמו הבעלים אלא אפי' קנאן בשויו[טז] ולא דמי למבריח ארי דאם היה משתקע בידו לא היה הבית חוזר לו לעולם ואפי' בשויו ודמי למקדים ברועים ובמקלות בשכר דאמרי' שנותן שכרו עד כדי דמיהם וכ"ש לכושרא דחיותא או לטרחא יתירא ועוד נר' אפי' ידוע בודאי שאפילו לא מיהר לקנותו היה חוזר לבעלים בדמים הללו כל שעה שירצו בין קנאן בדמים מרובים בין קנאן בדמים מועטים[יז] לא דמי למבריח ארי כיון שיצא הבית מחזקת ישראל ובא לידי נכרי וזה מוציאו מחזקת נכרי ומחזירו ליד ישראל נוטל מה שההנהו: **כפועל** בטל. פירשנו באיזהו נשך (לקמן דף סח. ושם ד"ה ונותן):

אלמנה

עין משפט נר מצוה

קסד א מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הל' ח:
קסה ב ג מיי' פ"ג מהל' מלוה ולוה הל' ה סמג לאוין קפו טוש"ע ח"מ סי' לז סעיף טו:
קסו ד ה מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים הל' יג סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רמז סעיף א וסי' רמח סעיף א וסי' רנא סעיף ג:
קסז ו מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה יד סמג עשין פד:
קסח ז מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים הל' ט סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רנג סעיף י:
קסט ח מיי' פי"ב מהל' גזלה ואבידה הלכה ד סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסה:
קע ט מיי' פ"ה מהל' שלוחים ושותפין הל' ט סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קעו סעיף יז:

רבינו חננאל

וכן דין השב תשיב [לו] את העבוט, וכן דין חבל תחבל, בין כסות יום בין כסות לילה. וכן פתח תפתח את ידך וגומ', לעניך ואפי' לעניי עיר אחרת. וכן דין נתן תתן לו, במתנה בין מרובה בין מועטת. וכן דין הענק תעניק לו, ואפי' לא נתברך הבית בגללו. וכן העבט תעביטנו, אפי' יש לו ואינו רוצה להתפרנס. היה בטל מסלע, לא יאמ' לו תן לי סלע, אלא נותן לו שכרו כפועל. תנא כפועל בטל. ואקשי', והא לאו בטל הוא, דהא מתעסק להחזיר האבידה. ופירקה אביי, כפועל בטל של אותה מלאכה. פי' כגון שהיה חייט והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה, ונשתהה בהשבתה כשיעו[ר](ת) תפירת בגד ששכרו סלע, לא יאמ' לו כבר בטלתי ממלאכתי שיעור סלע תנה לי, אלא משערין שכרו בעת שאין לו מה יתפור אלא יושב ובטל, אם יבא אדם ויאמ' לו הנך יושב ובטל תקח בתפירת בגד חצי סלע או תישאר בטל היום. ובעת שהמלאכה מצויה כגון קרוב לרגל וכיוצא בו שכר תפירת הבגד סלע, ומה שמתברר שנוטל בשעה שאין לו תפירה לתפור הוא שנוטל מבעל האבידה. וכן אם יאמ' לו אדם אתה חייט ואין תפירה מצויה אצלך, תבוא ללבון עמי לבינים ותיקח שכירותך כך וכך. וזה מפני שלא התנה בב"ד על שכרו. אבל התנה בב"ד, נוטל לפי תנאו. דתנן אם יש שם ב"ד מתנה בפני ב"ד. איסור ורב ספרא הוו שותפי בעיסקא, אזל רב ספרא פלג בלא דעתיה דאיסור קמי תרי, וחייביה רבא לאיתויי תלתא, אי נמי

מוסף תוספות

א. או שיתנו לזה שכרו משלם. ריטב"א. ב. ולא פרקינן דלדריה דברה תורה כלשון בני אדם. ריטב"א. ג. גבי העבט תעביטנו. תוס' הרא"ש. ד. משמע דבאין לו מיירי.

מסורת הש"ס

א) [סנהדר' מה: נג. עב:], ב) קדושין יז:, ג) [שם וש"נ], ד) כתובות סז:, ה) [בכמה כת"י נוסף משל אחרים], ו) [ע"ש], ז) [צ"ל תנא], ח) לקמן סח. בכורות כט:, ט) הא לא בטיל מיניה. רש"ל, י) [ברא"ש איתא ג' אלא אבל בתוס' ב"ב מ. ד"ה קיום מוכח דגרסי' לפניהם ר"נ וברי"ף וברא"ש רבא], כ) [שמות כב כה], ל) בס"א: ובריתא, מ) [ד"ה מחזיר וע"ע תמורה ו. תד"ה שאני], נ) [וע"ע תוס' כתובות מז: ד"ה ותכשים ועמש"כ תוס' סוטה כד. ד"ה וכו' יוחנן ותוס' מנחות מח: ד"ה מאי באריכות], ס) [בדפו"ר: דהכא משלם כל השכירות כפועל.], ע) [פ"ד ה"ב], פ) [בדפו"ר נוסף: מועטין].

תורה אור השלם

1 או באיבה הכהו בידו וימת מות יומת המכה רצח הוא גאל הדם ימית את הרצח בפגעו בו: במדבר לה כא
2 הכה תכה את ישבי העיר ההוא לפי חרב החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב: דברים יג טז
3 השב תשיב לו את העבוט כבא השמש ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני יי אלהיך: דברים כד יג
4 אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו: שמות כב כה
5 כי פתח תפתח את ידך לו והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו: דברים טו ח
6 נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך יי אלהיך בכל מעשך ובכל משלח ידך: דברים טו י
7 העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך אשר ברכך יי אלהיך תתן לו: דברים טו יד

גליון הש"ס

גמ' אתא לקמיה דרבה בר רב הונא. עיין תוס' ב"ב מ ע"ב ד"ה קיום דנראה דהיה הגירסא כאן אתא לקמיה דר"נ: תוס' ד"ה דברה תורה וכו' משום דמוכחי קראי. עי' מזרחי ריש פ' לך לך:

מוסף רש"י

אין לי. אי לא כתיב אלא יומת, אלא במיתה הכתובה בו. סייף (סנהדרין מה:). מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו. שאם אי אתה יכול להרגו בסייף, כגון שהיה מכסף או שהיה לו נהר מפסיק ואתה יכול לירות בו חץ או אבן (שם עב:). מות יומת. ריבוייא הוא (שם מה:). חד בכסות יום וחד בכסות לילה. לאו תשמיש יום ותשמיש לילה קאמר אלא כסות העשויה לשכבך קאמר וקרי עד בא השמש תשיבנו ולכסות השמש תטלנו זה כסות יום ולמדך הכתוב שניתנה לו רשות לחובלה בלילה ולענין חבלה קרי ליה כסות לילה (לקמן קיד:). פתוח תפתח. אפי' מאה פעמים (דברים טו ח). נתן תתן. אפי' מאה פעמים (שם טו י). ת"ל העניק תעניק מ"מ. אם נתברך הבית בשבלו הרבה תוסיף על הענקו ואם לאו אל תפחות מן הכתוב (קידושין יז:). העבית תעבטנו. אם לא רצה במתנה תן לו בהלואה (דברים טו ח). אין לי אלא שאין לו. משלו, ואינו רוצה להתפרנס. משל צדקה (כתובות סז:). יש לו ואינו רוצה להתפרנס. משלו אלא משל צדקה ומסגף עצמו ברעב (שם). כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה. [illegible]

ה. גבי העענק. תוס' הרא"ש. ו. דמשמע הא לא נתברך אין מעניקין. תוס' הרא"ש. ז. כיון דבלשון גניבה אפקיה רחמנא ושנה עליו הכתוב, הו"ל כמאן דאמר דגנבה מעכבת. ריטב"א. ח. דסתם מצוה המוטלת עליו לעשות בחנם היא, עד דגלי קרא בהדיא כדגלי בטעינה. ריטב"א. ט. כיון שהפסיד שלא יטול אלא כפועל בטל. [illegible] י. ולא קדם חייב, ומפרש. תוס' ב"ק נח. יא. נמצא שאינו מפסיד כלום. תוס' הרא"ש. יב. על נסדקה חבית של דבש ונמצא שלא ההנהו לבעל החמור אלא שכרו, ומיהו שכרו מיהא נותן כיון דאינו יכול להציל אלא ע"י הדחק מסתמא ניחא ליה כל מי שיציל יטול שכרו כל זמן שלא ימחה בידו. תוס' הרא"ש. [illegible]

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

תרי מגו תלתא ואי נמי תרי סהדי דפלגת באפי בי תלתא א"ל מנא לך הא א"ל דתנן אם יש שם ב"ד מתנה בפניהם אין שם ב"ד בפני מי יתנה שלו קודם א"ל מי דמי התם דמפיק ממונא מהאי ומותיב להאי בעינן ב"ד אבל הכא (א) דידיה שקלי גילוי מילתא בעלמא הוא בתרי סגי ליה תדע דתנן[א] [א]אלמנה מוכרת שלא בפני ב"ד אמר ליה אביי ולאו מי אתמר עלה אמר רב יוסף בר מניומי אמר ר"נ אלמנה אינה צריכה ב"ד של מומחין [ב]אבל צריכה בית דין של [ג]הדיוטות: **מתני'** [ג]מצאה ברפת אין חייב בה ברה"ר חייב בה [ד]ואם היתה בבית הקברות לא יטמא לה [ה]אם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר לא ישמע לו [ו]פרק וטען פרק וטען אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב שנאמר [1]עזוב תעזוב [ז]הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה אם רצונך לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו [ח]אם היה זקן או חולה חייב מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לטעון ר"ש אומר אף לטעון רבי יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יתר על משאו אין זקוק לו שנאמר תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו:
גמ' אמר רבא [ט]רפת שאמרו [י]אינה מתעה ואינה משמרת אינה מתעה מדקתני אינו חייב בה ואינה משמרת מדאיצטריך למיתני אינו חייב בה דאי סלקא דעתך משמרת השתא משכח לה אבראי מעייל לה לגואי משכח לה מגואי מבעיא אלא שמע מינה אינה משמרת שמע מינה: מצאה ברפת אינו חייב: א"ר יצחק [ד]והוא שעומדת תוך לתחום מכלל דברשות הרבים ואפילו בתוך התחום נמי חייב איכא דמתני לה אסיפא ברה"ר חייב בה אמר רבי יצחק והוא שעומדת חוץ לתחום מכלל דברפת אפילו עומדת חוץ לתחום נמי אינו חייב בה: בבית הקברות לא יטמא לה: [ה]ת"ר מנין שאם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו [ו]אל תחזיר שלא ישמע לו שנאמר [2]איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' (ב) כולכם חייבין בכבודי טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמרו הא לאו הכי הוה אמינא צייתא ליה ואמאי האי עשה והאי לא תעשה ועשה [ז]ולא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה איצטריך ס"ד אמינא הואיל [כ]והוקש כיבוד אב ואם לכבודו [ח]של מקום שנאמר כאן [3]כבד את אביך ואת אמך ונאמר להלן [4]כבד את ה' מהונך הלכך לציית ליה קמ"ל דלא לשמע ליה: מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לטעון: מאי אבל לא לטעון אילימא אבל לא לטעון כלל מאי שנא פריקה דכתיב עזב תעזב עמו טעינה נמי הכתיב [5]הקם תקים עמו אלא [ל]מצוה מן התורה לפרוק בחנם ולא לטעון בחנם אלא בשכר ר"ש אומר [ט]אף לטעון בחנם תנינא להא דת"ר פריקה בחנם טעינה בשכר ר"ש אומר זו וזו בחנם מאי טעמייהו דרבנן דאי ס"ד כר"ש לכתוב רחמנא טעינה ולא בעי פריקה ואנא אמינא ומה טעינה דלית בה צער בעלי חיים וליכא חסרון כיס חייב פריקה דאית בה צער בעלי חיים וחסרון כיס לא כל שכן אלא למאי הלכתא כתביה רחמנא לומר לך פריקה בחנם טעינה בשכר ורבי שמעון מאי טעמא משום דלא מסיימי קראי ורבנן אמאי לא מסיימי קראי הכא כתיב רובץ תחת משאו התם כתיב נופלין בדרך דרמו אינהו וטעונייהו באורחא משמע ורבי שמעון נופלין בדרך אינהו וטעונייהו עלוייהו משמע אמר רבא
מדברי

רש"י

תרי מגו תלתא. שנים מן השלשה יבואו ויעידו לומר שלשה היינו: **אם יש שם ב"ד.** וסתם ב"ד שלשה. אלמא אין כח להפקיר ממון זה אלא זה בפחות משלשה: **גילוי מילתא.** שידעו שחלקתי בשוה: **אלמנה.** הניזונת מנכסי יתומים מוכרת למזונות: **שלא בב"ד.** ובלבד שיראו שנים שלא תמכור בזול:
מתני' מצאה ברפת. בגמרא מפרש מאי אצטריך: **היתה בבית הקברות.** והוא כהן: **או שאמר לו אל תחזיר.** והוא במקום שהוא מותר לילך שם: **הלך וישב לו.** הבעלים: **אבל לא לטעון.** בגמרא מפרש:
גמ' רפת שאמרו. ששנינו במשנתנו עסקינן כשאינה מתעה את הבהמה שבתוכה להיות בורחת ויוצאת: **ואינה משמרת.** שאינה נעולה ואם באת לצאת יוצאה: **מעייל לגואי.** כדאמרינן לעיל (דף לא.) לגינתו ולחורבתו מנין: ברישא גרסינן **והוא שעומדת בתוך לתחום** בסיפא גרסינן **והוא שעומדת חוץ לתחום: אני ה'.** אע"פ שאמרתי לך ירא את אביך אני אדון לשניכם ואם אמר לך אביך עבור על דברי לחלל שבת אל תשמע לו: **הוה אמינא לייתא ליה.** דאתי עשה דכיבוד ודחי לא תעשה דלא תוכל להתעלם: אבידה עשה ולא תעשה היא השב תשיבם לא תוכל להתעלם [י]: **הוקש כבודו.** בגזירה שוה כבד את אביך כבד את ה' מהונך: **דלית ביה חסרון כיס.** אם לא יטעון: **פריקה אית בה חסרון כיס.** שהבהמה נשברת תחת משאה: **לומר לך פריקה בחנם.** אבל טעינה לא נלטוית אלא בשכר [ט]הלכך אי לא כתב פריקה ואתיא מק"ו מטעינה הוה אמינא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה טעינה בשכר אף פריקה בשכר: **לא מסיימי קראי.** למשמעות טעינה הלכך אי כתיב חד הוה אמינא לפריקה אתא: **רובץ תחת משאו.** משמע שצריך לפרוק: **דרמו אינהו וטעונייהו באורחא.** אף המשא מוטל על הקרקע שצריך לטעון:
מדברי

תוספות

אלמנה מוכרת שלא בב"ד. וא"ת [א] התם [ב] משום חינא או משום שלא תתבזה בב"ד כדמפרש באלמנה ניזונת (כתובות דף צז: ושם) [ג] וי"ל [ד] דס"ל כיון דאלמנה מוכרת אע"ג דאינה שלה שלא בב"ד משום חינא ה"נ שותף יטול את שלו שלא בב"ד אע"ג דליכא טעם דחינא [ה]: **בית** דין הדיוטות. וא"ת והאמרינן התם (דף צח. ושם) אלמנה ששמה לעצמה לא עשתה ולא כלום דאמרינן לה מאן שם לך הלא מכרה ע"פ ב"ד הדיוטות וי"ל כיון שלוקחת לעצמה נראה לעולם שמעכבת מנכסי יתומים בידה אע"פ שיש ב"ד הדיוטות כיון דליכא מומחין אבל כשמוכרת לאחרים אין נראה שמעכבת משלהם שהרי לא עכבה כלום וא"ת ומ"ש דאלמנה מוכרת לאחרים שלא בב"ד ובב"ד יכולה לעכב אפי' לעצמה מדאמרינן התם דא"ל מאן שם לך משמע דבב"ד יכולה לשום וקאמר נמי התם ההוא גברא דאפקידו גביה כסתא דיתמי אזל שמה לנפשיה בת' זוזי לסוף אייקור כו' אתא לקמיה דרבי א"ל מאן שם לך משמע דבב"ד יכול לשום ולקמן בפרק המפקיד (דף לח.) תנן המפקיד פירות אצל חבירו והרקיבו כו' עושה להם תקנה ומוכרן בב"ד וכשהוא מוכרן מוכרן לאחרים ואין מוכרן לעצמו כיוצא בו גבאי צדקה פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמם דאפילו בב"ד מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמם ושלא בב"ד אין מוכרין אפילו לאחרים וליכא למימר הא דאמר ומוכרים לאחרים בב"ד היינו ברשות ב"ד אבל אי ידעי ב"ד השומא יכול לעכב לעצמו דבירושלמי מסיק על ההוא מעשה דרבי יוחנן חקוקאה דמייתי פ"ק דפסחים (דף יג. ושם) א"ל לך ומוכרם בב"ד אלמא אע"פ שנתן לו רשות היה צריך למוכרם בב"ד וי"ל דמוכרת שלא בב"ד משום חינא [י] וגבי כסתא דיתמי נמי דיכול לעכב לעצמו בב"ד מלינן למימר דהיינו דוקא בדיעבד דמשום חשד לא מהדרינן עובדא א"נ דגבי יתמי ב"ד עצמם הם מפקידין ולכך יכול לעכב לעצמו על פיהם אבל פקדון של אחרים אינו יכול לעכב לעצמו על פי ב"ד: **כבד** את ה' מהונך. הא דנקט קרא דדברי קבלה ולא נקט קרא דאיש אמו ואביו [ל]תיראו וכתיב את ה' אלהיך [מ]תירא [ו] משום דניחא ליה לאתויי קרא [ז]דכבוד:
מדברי

עין משפט נר מצוה

קעא א ב מיי' פי"ז מהל' אישות הל' יג [ופי"ח הל' כ] סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קג סעיף א:
קעב ג מיי' פט"ו מהל' אבידה הל' ה סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסא סעיף ג:
קעג ד מיי' פי"א שם הלכה יח ופי"ג מהלכות רוצח הלכה ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' רעב סעיף ב:
קעד ה מיי' פי"א מהל' אבידה הל' יט ופ"ו מהלכות ממרים הל' יב סמג שם וסי' עה טוש"ע ח"מ סי' רסו סעיף ה וטוש"ע י"ד סי' רמ סעיף טו:
קעה ו מיי' פי"ג מהל' רוצח הל' ה סמג עשין פא טוש"ע ח"מ סי' רעב סעיף ד:
קעו ז ח מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ז:
קעז ט מיי' פט"ו מהל' אבידה הל' ה סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסא סעיף ג:
קעח י טוש"ע שם בהג"ה:
כ [מיי' פ"ו מהל' ממרים הל' א]:
קעט ל מיי' פי"ג מהל' רוצח הל' ז סמג עשין פא טוש"ע ח"מ סי' רעב סעיף ו:

מוסף רש"י

מוכרת שלא בפני ב"ד. שא"א לה להיות יושבת ומתענה עד שיזדקקו לה ב"ד (כתובות צז.). **ב"ד של מומחין.** סמוכין (גיטין פח:). **ב"ד של הדיוטות.** שאינם מסנהדרי עירן (יבמות קא.). **תחת משאו.** הראוי לו (לקמן בע"ב). **שאם אמר לו אביו.** לכהן, היטמא. בבית הקברות להשיב אבדה, או שהיתה עומדת בחוץ ואמר לו אל תחזיר (יבמות ו.). **שנאמר איש אמו ואביו תיראו וגו'.** וילפינן לאו דטומאה ולאו דהשבת אבדה מלאוי דשבת (שם). **ואת שבתות תשמורו.** סמך שבת למורא אב לומר אע"פ שהזהרתיך על מורא אב אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו וכן בכל המצות (ויקרא יט ג).

מוסף תוספות

א. מי דמי. ר"ן. ב. תקנתא הוא דתקינו לה. שם. ג. דאי לאו משום הכי אפי' אם נאמר דשותף חולק שלא מדעת חברו אלמנה דלית לה בנכסי כלום מאי עבידתא דמזבנא, אלא ע"כ משום תקנתא היא, וכיון שכן מאי קא מייתי מינה ראיה לשותף. שם. ד. דקס"ד. שם. ה. דמשום חינא עשאוה כשותף אבל לא אלים כולי האי ליפות כחה יותר משותף ואם איתא דשותף לא, האיך היו מתקנים כן באלמנה. שם. ו. ששניהם בתורה. ריטב"א. ז. דעיקר המצוה בכבוד נאמרת בעשרת הדברות וההיא דשייכא טפי הכא כשאמר לו אל תחזיר לעסוק בכבודו להאכילו ולהשקותו וכיוצא בו. שם.

מסורת הש"ס

א) כתובות צז., ב) עי' תוס' כתובות ק. ד"ה מה, ג) [פי' הטור בסי' רס"א כגון שאין לו פתחים בכל ארבע רוחותיו], ד) זהו גי' רש"י ויש גירסא אחרת להיפך והיא גירסת הרמב"ם וע"ש ובספר תורת חיים ובספר כוס ישועות, ה) יבמות ו., ו) [עי' תוס' קידושין לב. ד"ה רב יהודה], ז) [עי' לעיל ל. תוס' ד"ה הא אין], ח) [קדושין ל: ע"ש], ט) [לעיל לא.], י) [דברים כב], כ) עיין בתוס' דכתובות דף לח. שתירצו בע"א, ל) [ויקרא יט ג], מ) [דברים ו יג וכן ההקיש בקדושין דף ל:],

תורה אור השלם

1 כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: שמות כג ה
2 אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא יט ג
3 כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: שמות כ יב
4 כַּבֵּד אֶת יְיָ מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֶךָ: משלי ג ט
5 לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ: דברים כב ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' אבל הכא דידי שקלי: (ב) שם אני ה' אלהיכם כולכם:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה לומר וכו' הלכך אי לא כתיב. כעין זה כתב רש"י ביצה דף ז ע"ב ד"ה שיעורו:

רבינו חננאל

תרי מיגו תלתא, אי נמי תרי שהדי דפלג קמיה תלתא. אמ' ליה רב ספרא מנא לך, אמ' ליה דתנן אם יש שם ב"ד מתנה בפני ב"ד. אמ' ליה מי דמי, התם אפקי ממונא הוא (ובני) [ובעו] ב"ד, אבל הכא דידי שקלי בתרי סגי לי, תדע דקתני אלמנה מוכרת שלא בב"ד. ואסיק' משמיה דרב נחמן נהי דאינה צריכה ב"ד מומחה א), אבל צריכה אפי' ב"ד הדיוטות. **מצאה ברפת** וכו'. עד אמ' לו אביו היטמא או אל תחזיר לא ישמע לו. ת"ר. מניין שאם אמ' לו אביו היטמא או אל תחזיר שלא ישמע לו לבטל את המצוה, שנ' איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, כלכם חייבין בכבודי, אע"פ שהיזה[ר]תיך בכיבוד אב ואם, אם יאמ' לך חלל שבת אל תשמע להן, אלא ואת שבתותי [תשמורו], וכן בכל המצות. ומקש', טעמ' דכת' רחמנא הכי, הא לאו הכי הוה אמינא אם יאמ' לו אל תשב ישמע לו, אמאי, והא כיבוד אב ואם עשה הוא, שנ' כבד את אביך, והשבה היא עשה, שנ' השב תשיבם לאחיך, ולא תעשה, שנ' לא תוכל להתעלם, ולא אתי עשה דחי לא תעשה ועשה. ופרקי', מהו דתימ' הואיל ואיתקש כיבוד אב ואם לכיבוד המקום, שנ' כבד את יי' מהונך, אימ' ניצית ליה לאבוה, קמ"ל דלא. **חייב לטעון ולפרוק אפי' ק' פעמים**, שנ' עזב תעזב עמו. פי', פריקה אית בה חסרון כיס, שאם לא תפרקה תמות הבהמה תחת משואה. טעינה אין בה חסרון כיס, דליכא חששא למיתת הבהמה. ישב לו בעל הבהמה ואמ' לו מצוה עליך לפרוק, אם תרצה לפרוק [פ]רוק, פטור, שנ' עמו. היה בעל הבהמה זקן או חולה חייב. מצוה מן התורה לפרוק בחנם ולא לטעון בחנם, אלא בשכר. ר' שמעו' אומ' אף לטעון בחנם, משום דלא מסימי קראי איזהו לפרוק ואיזהו לטעון, הילכך שניהם בחנם.

א) בכס"נ: מומחין.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא. ופ"ת ס"כ ממאי עוקרים על המלכיש ונח מדלכי למעוטי (ע"ז דף יג.) וי"ל משום לכבוד מלך ונפיק עדיף[א] כמו בל תשחית דלמה מפני כבודם לתוקלטון (ב) שרף על ר"ג ע' מנה לורי פ"ק דע"ז (שם) ועוד דכיון דכתיב לת קוסיסם תעקר [ג]קל לחות מפני המלך: **מי לא עסקינן דאדהכי והכי בטיל משוקיה.** ופ"ת מ"מ נדוש ק"ו מטעינה לעת בה חסרון כיס[ב] וי"ל כיון דטעינה שיש בה חסרון כיס לת טויח בשכר דמ"ש מפריקה ס"כ לף טעינה לעת בה חסרון כיס נמי הוי בחנם ופריקה נכתפה לדרוש שום לרשה ממנה:

מכלל דת"ק סבר דזקוק לו. המקשה סבור דת"ק נמי ילרוש משהו שהוא יכול לעמוד בו[ג] ומשינו יכול לעמוד בו נהי לתין חייב לסייע בחנם משום לעת בה מלוח פריקה[ד] מ"מ בשכר חייב לסייעו משום לער בעלי חיים וס"ת ולרבי יוסי הגלילי דסבר לער בעלי חיים לאו לחורייתא ואית ליה לקמן (דף נג.) טעינה בשכר מ"ש טעינה מפריקה[ה] וי"ל דלריש ק"ו מסקרון כיס ללכתוב טעינה גרידא לית ליה טעינה שתין בו חסרון כיס וס"ש פריקה לאף כתב פריקה לגמורי לטעינה בשכר וכיון טעינה שתין בה חסרון כיס טויח בשכר היכא לתית בה מסקרון כיס נמי לסייעו היכא לבטיל משוקיה טוי בשכר לילפי' מטעינה לית בה חסרון כיס והשתא לא בא להוכיח רק לעער בעלי חיים לחורייתא ולא לקיים שמכח ק"ו יש להוכיח לעער בעלי חיים לחורייתא לתפסר ק"ו טוי מסקרון כיס לפריש"ת לרי יוסי וס"ת ולשתא זקוק לו מדרבנן וי"ל לכל הסוגיא מוכתח לפי לער בעלי חיים לאו לחורייתא אינו חייב לסייעו לפי שאין בשכר כדתמרינן בשמוך וכי ליתיו למריה בהדיה ליעבד גניבה בשכר ולעולם לער בעלי חיים לחורייתא לבל מי טוי לרבנן פטור היה לפיעו בשכר וכן בתר הכי דקתמר ומי תמרת לאו לחורייתא לפי מטפל ניה ולישני מדרבנן: **ואי לאו דאורייתא אמאי מטפל בה.** וס"ת והלא בספרי[ו] דוכ שוגף לפיעו שוגף עובד כוכבים וי"ל לשמכתא בעלמא היא דבערבי פסחים (פסחים דף קיג: ושם) מוקי בשוגף יעקב:

ולהטעינה יין אסור אין זקוק לה. לבל שלר לבריס זקוק ולפיעו לטעון משום לינה: **אמאי** וחדלת. וס"ת ולישני[ז] בחנם לבל בשכר חייב ולעולם לער בעלי חיים לחורייתא וי"ל דוחלת משמע לגמרי: **ואי בטעינה אמאי עזוב.** ולינה לשמר בטעין לשון עזוב בכוף יצרו. וס"ת כיון דבערבי פסחים (שם) מוקי לה בישראל שמותר לשנותו כגון שרשה בו דבר ערוה מה שייך בו לכוף יצרו וי"ל [א] דלף מייתי משוגף דקרא[ח]: **מה** לי שונא עובד כוכבים. ה"מ לשנויי ישראל בחנם ולעובד כוכבים בשכר:

מדברי שניהם נלמד[ט] צער בעלי חיים דאורייתא ואפי' ר"ש לא קאמר אלא משום דלא מסיימי קראי אבל מסיימי קראי דרשי' ק"ו משום מאי לאו משום צער בעלי חיים דרשינן דלמא משום דאיכא חסרון כיס וה"ק ומה טעינה דלית בה חסרון כיס חייב פריקה דאית בה חסרון כיס לא כ"ש וטעינה אין בה חסרון כיס מי לא עסקינן דאדהכי והכי בטיל משוקיה אי נמי אתו וגבי ושקלי כל מה דאיכא בהדיה תדע דצער בעלי חיים דאורייתא דקתני סיפא ר' יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יתר [על] משאו אין זקוק לו שנאמר [י]תחת משאו משאו שיכול לעמוד בו לאו מכלל דת"ק סבר [א]זקוק לו מאי טעמא לאו משום דצער בעלי חיים דאורייתא דלמא בתחת משאו פליגי דרבי יוסי סבר דרשינן תחת משאו משאו שיכול לעמוד בו ורבנן סברי לא דרשינן תחת משאו תדע דצער בעלי חיים לאו דאורייתא דקתני רישא הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא מה לי איתיה למריה בהדיה ומה לי כי ליתיה למריה בהדיה לעולם צער בעלי חיים דאורייתא מי סברת פטור פטור לגמרי [ב]ודלמא פטור בחנם וחייב בשכר וה"ק רחמנא כי איתיה למריה בהדיה עבד גביה בחנם וכי ליתיה למריה בהדיה עבד גביה בשכר ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא (סימ"ן בהמ"ת בהמ"ת אוה"ב שונ"א רבצ"ן) לימא מסייע ליה [ג]בהמת עובד כוכבים מטפל בה כבהמת ישראל אי אמרת בשלמא צער בעלי חיים דאורייתא משום הכי מטפל בה כבהמת ישראל אלא אי אמרת צער בעלי חיים לאו דאורייתא אמאי מטפל בה כבהמת [ד]משום איבה הכי נמי מסתברא דקתני אם היתה טעונה [ה]יין אסור אין זקוק לה אי אמרת בשלמא לאו דאורייתא משום הכי אין זקוק לה אלא אי אמרת דאורייתא אמאי אין זקוק לה ה"ק ולהטעינה יין אסור אין זקוק לה תא שמע [ד]בהמת עובד כוכבים ומשואי ישראל וחדלת ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי וחדלת עזוב תעזוב מבעי ליה [ה]לעולם צער בעלי חיים דאורייתא התם בטעינה אי הכי אימא סיפא [ו]בהמת ישראל ומשואי עובד כוכבים עזוב תעזוב ואי בטעינה אמאי עזוב תעזוב משום צערא דישראל אי הכי אפילו רישא נמי רישא [ז]בחמר עובד כוכבים סיפא בחמר ישראל מאי פסקת סתמא דמלתא איניש בתר חמריה אזיל והא וחדלת ועזוב תעזוב בפריקה הוא דכתיב [ז]א"ל הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר [ח]צער בעלי חיים לאו דאורייתא ת"ש [ט]אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיף ליה אפ"ה כדי לכוף את יצרו עדיף ת"ש [י]שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא עובד כוכבים אי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי שונא ישראל ומה לי שונא עובד כוכבים מי סברת אשונא דקרא קאי אשונא [כ]דמתניתין קאי תא שמע

רובץ

מדברי שניהם. מדקתמרי תרוייהו פריקה עדיפא: **ותפילו ר"ש לא קתמר.** לתלטריך למכתב פריקה: **לינה משום לינה מסיימי קראי.** לטעינה: **ולאו משום לער בעלי חיים.** ומכי ליף מה טעינה לינה לער בעלי חיים מייב פריקה לתיכה לער בעלי חיים לינה כ"ש: **מי לינה עסקינן.** וכי אין המקרא מדבר אף בהווה לסמוכה לתדאכי בטיל משוקיה: **סדש.** לדרבנן דפליגי עליה דר"ש ולר"ש לער בעלי חיים לחורייתא: **מכלל דת"ק.** לדכי יוסי הגלילי דבנן ור"ש: **זקוק לו.** ואמאי זקוק לו אי משום מלות עזוב תעזוב הא כתיב משאו הרתוי לו לינה משום לער בעלי חיים: **לינה דרשינן משאו.** למשא הרתוי לו למשאו כל משא שעליו משמע: **ועזוב.** להכי הוא כדתניא לך לער בעלי חיים לאו דתורייתא: **עזיד גניב.** משום לער בעלי חיים ועל כורחו יטול שכר: **לימא מסייע ליה.** לרבא דאמר לעיל לער בעלי חיים לחורייתא: **מטפל בה.** לפרוק משאו: **אי אמרת** [ג] **לאו דאורייתא.** וטעמא משום סיבה הוא דאי זקוק לה סיכול להשמטו ולומר דבר אסור הוא לו: **ה"ק ולהטעינה.** ולעולם לחורייתא וריפא לער בעלי חיים לחורייתא: **אין בטעינה פריקה משום לער בעלי חיים וטעינה משום סיבה ולאו יין אסור לנאו לער בעלי חיים ולאו סיבה היכא ולאו הכי נמי: הפס טעינה.** לקמיה פריך הא בפריקה כתיב: **משום לערת דישראל.** שלריך להשמות שם: **נחמר עובד כוכבים.** ואין בעל המשא שם ועל העובד כוכבים לטעון: **מאי פסקת.** וכי פסקת הדבר כן לכל בהמת עובד כוכבים הוי חמר עובד כוכבים ולל בהמת ישראל הוי חמר ישראל: **שונא שאמרו.** קס"ד שונא שאמרו לעונא דקרא קאי למשמע לן כשבת בהמתו כי תרחם חמור שונאך רובץ וגו'[ט]: **לשונא** [י] **דמתניתין קאי.** לתך מתניתת לעיל לשונא לטעון הוא:

א) [שבת קכח:], ב) [תוספתא פ"ב הי"א], ג) [בדפו"ר ובכת"י: יין נסך], ד) [ל"ל אלא הא מני], ה) [שבת קנד:], ו) [תוספתא פ"ג], ז) פסחים קיג: [תוספתא שם], ח) [ל"ל שמות כג], ט) [בדפו"ר דמתני' וצ"ל דמתניתא], י) [יהושע יא ו ועי"ע ע"ז יג.],

תורה אור השלם

1 כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: שמות כג ה

הגהות הב"ח

(א) גמ' פטור לגמרי דלמא כל"ל ואות ו' נמחק: (ב) רש"י ד"ה אי ממרת לאו: (ג) תוס' ד"ה מדברי וכו' לתוכלוס הגר שרף:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה לכוף. וי"ל כו'. נ"ב ר"ל דת"ל להקדים לאכל מ"מ מייב כמש"ל:

מוסף רש"י

צער בעלי חיים דאורייתא. שנאמר עזוב תעזוב עמו ומיכח מהן דדרים טעמא דקרא משום לער בעלי חיים (שבת קכח:). **בהמת עכו"ם ומשואי ישראל וחדלת.** כך דרשו רבותינו כי תרחם ומחלת ופעמים שתחת עחר הם כילף זקן ושיט לפי כבודו ומחלת אי בהמת עכו"ם ומשואי ישראל ומחלת (שמות כג ה).

רבינו חננאל

אמ' רבא, מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיי[ם] דאורייתא, מדאמרי פריקה דברי הכל בחנם. ר' יוסי הגלילי אומ', אם הטעינו יותר ממשאו ונפל אין נזקק לו, שנ' תחת משאו, משאוי שיכול לעמוד בו. בהמת גוי מטפל בה כבהמת ישר', משום איבה. בהמת גוי וגוי מחמר אחריה ומשאוי של ישראל, וצריך לטעון, אין זקוק לו שנ' וחדלת. אבל ישראל מחמר אחרי בהמתו והמשאוי לגוי, עזב תעזב עמו. ומקשי', והא תרוייהו, וחדלת עזב תעזב, בפריקה הוא דכתיבי. ואוקימנא כר' יוסי הגלילי דסבר צער בעלי חיים לאו דאורייתא. **אוהב צריך לפייעו בפריקה,** והשונא צריך לסייעו בטעינה, יניח האוהב ויסייע השונא כדי לכוף את יצרו לשלו'. ופשוטה היא.

רובץ. מקרה הוא לו שרובץ תמיד ומשמו נפעם הזמת: **ונח רגלן.** הרגיל בכך: **ונח מפורק.** והוא קריך טעינה. ולקמן פריך הכתיב הקם תקים: **יהו מרחמין.** והטיל עליו שילך שם: **מדדה עמו.** לחמר שהטעינו שמא יחזור ויפול: **גמ' מנא הני מילי.** דלמו קרוס: **יהיה כך תחיון.** הזהר מן עניות: **כל המקייס נעלמו כך.** לף על פי שלא הטילו עליו הכתוב יש לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק שלי קודם אם לו לפספד מוכיח ואם תמיד מדקדק פורש מעליו עול ג"ח ולדקא וסוף שיכנסך לבריות: **שלמדו חכמה.** שכבת טעמי המשנה ולהבין שלא יהו סותרות זו את זו וטעמי ליסור והיתר והמיוב והפטור והוא נקרא גמרא: **מקרא.** תורה נביאים וכתובים: **משנה.** כמו שהן שנויות ומין טעמן מפורש בהן: **לו שרוב חכמתו חימנו.** אם מקרא אם משנה אם גמרא: **הזיר עיניו.** שהוליכו טעם משנה אחת אחר שלא יכול להבין: **דאפכיך ואזמא ליפטרון.** כשלר טהרות (כלים פי"ג משנה ג ופכ"ח משנה ג) היא שניהם ולא הייתי יודע מה בלי הוא ולמדני שהוא לף גדולה משקלקין בו זוהם הקדירה והקלחת לגדלין: **קרע מצניע.** קרע שלין משלחה כלין תלמיד על הרב: **לאחד יודך לאחת השחי.** משנה היא בשקבת תמיד (פרק ג משנה ו) אלל הנכנסים שחרים לפחות לשחות להיכל מי שזכה בדישון מזבח הפנימי כו' ואני משפחות בידו לאחד פותח כיון. לאחד מן המשפחות הללו פותח פשפש הלפוני שאלל פתח היכל ונקרן מזרחית לפונית של אולם והיכל כלפון המח שני פשפשים היה לו לשער הגדול לאחד לנפון להיכל ולאולם ולאחד לדרומו ולאותו שבדרום לף נכנס בו לאדם מעולם כלאשפרם האם ולאותו פשפש שבפון והוא[ה] לפאת שבזית האולם שאלל אחת מהן לאותו ההיכל שבפון שבזית ולאותו מפאת של כותל קובבת בו ולאותו מפאת של אולם שפאת יורד לאחת השחי. פשפשים פאחים קטנים כמין כיפות קטנות ולרכו כעובי רוחב הכותל ולאת קובבת בו פוסעי"ר בלע"ן. לאחד יורד לאחת השחי הבא לפתוח בו שחרים [ו]פשפש שבזית האולם] עומד מבחוץ בחוך האולם ומכניס ידו בחור שבכותל עד בית השחי ופותח: **ולאחד פותח כיון.** לאחר שנכנס בזה (ז) ובא לו לחת לאחר על פני לאחת שעדיין לאינו בא לו אולם ונקרן מן ההיכל ופותח בפאחים בו ולא לאת לאחד שאין בזה לא בהיכל ולא באולם אלא בחלל שביניהם ועומד בחור שבכותל ומכניס ידו ומוליא מכל הלפוני שבפון והוא[ה] לפאת שבזית האולם ונכנס להיכל לפתוח לאחת להיכל: **כיון.** כאו

(פסחים דף נ.) **יעשנה פשפוש ויקבענה כיון מהר בלא טורח.** והשי שער הגדול הוא פתח ההיכל שבין אולם להיכל: **עומדין זה מפני זה.** כדין שלמיד לרב לפי שהיו יושבין תמיד בבית המדרש יחד ומקשין ומפרקין ובולם למדים זה מזה: **נרבו מובפק.** שרוב חכמתו ממנו כל"ש: **ולריך לו רבו.** שאעפ שעושות שיש בידו מפי אחרים: **מפי.** בלומר קודם לאחיו לענין אחדה: **ואין רבו שלמדו חכמה.** שאעפ כך מאיר: **רוב חכמתו.** אם מקרא מקרא אם משנה משנה: **מדה.** היא קלת: **ואיזה מדה.** שהאעפ וגמרא יפיס ממנה מפני שאלין בגירסא ומשאעפיהם שניהם לא היה גמרא בכתב וגם לא היה ניתן ליכתב אלא לפי שאעפעטו הלבנות החילו דורות [אחרונים] לכתבו: **גמרא.** כבר פירשתי למעלה[ט] שהוא לאת לב להבין שתיות טעמי המשנה מה הס וכשאתיס שתורות זו אל זו יבין לאדם שיהיו שניהן קיימות או לבעת שבני האנשים החלוקים בדבר ונימא הא מני פלוני אכס הוא:

מה לי רבצן. ופ"ת ולישני רובץ באחם דהכא דה"ל משני ולא משני ומפורש באחם אלא בשכבר וי"ל דניחא ליה לאוויי לאחני כרבי יוסי הגלילי דלמוכח לאחיא כוותיה: **ונוטל שכר.** באחה שמדדה ובפריקה מיירי שירא בן יכבד לאי בטעינה פשיטא דהא טעינה גופה בשכר הוא ולא שכן מה שמדדה:

[1]רובץ ולא רבצן רובץ ולא עומד תחת משאו ולא מפורק תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי רובץ ומה לי רבצן ומה לי עומד הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר צער בעלי חיים דרבנן ה"נ מסתברא דקתני תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא רבי יוסי הגלילי ש"מ ומי מצית מוקמת לה כרבי יוסי הגלילי והא קתני סיפא תחת משאו ולא מפורק מאי לא מפורק אילימא לא מפורק כלל הא כתיב [2]הקם תקים עמו אלא פשיטא לא מפורק בחנם אלא בשכר מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא רבנן לעולם ר' יוסי הגלילי היא ובטעינה סבר לה כרבנן [ח]ת"ר [א] [3]כי תראה יכול אפי' מרחוק ת"ל [3]כי תפגע אי כי תפגע יכול פגיעה ממש ת"ל כי תראה ואיזו היא ראייה שיש בה פגיעה [א]שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל וזה הוא רים תנא [2]ומדדה עמו עד פרסה אמר רבה בר בר חנה [3]ונוטל שכר: **מתני'** [3]**אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת אבדתו ואבדת רבו שלו קודם** [ה]**אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא** [ו]**ואם אביו** [ב] **חכם של אביו קודמת** [ז]**היה אביו ורבו נושאין משאוי מניח את של רבו ואחר כך מניח את של אביו** [ח]**היה אביו ורבו בבית השבי פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו** [ט]**ואם אביו חכם פודה את אביו ואח"כ פודה את רבו: גמ'** [י]**מנא הני מילי** [כ]**אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא** [ל]**אפס כי לא יהיה בך אביון** [מ]**שלך קודם לשל כל אדם ואמר רב יהודה אמר רב** [נ]**כל המקיים בעצמו כך סוף בא לידי כך: היה אביו ורבו נושאין משאוי וכו':** [ס]**תנו רבנן רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה דברי ר"מ** [ע]**רבי יהודה אומר** [פ]**כל שרוב חכמתו הימנו רבי יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זה הוא רבו אמר רבא כגון** [צ]**רב סחורה דאסברן** [ק]**וזהמא ליסטרון שמואל קרע מאניה עליה ההוא מרבנן דאסבריה** [ר]**אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון אמר עולא** [ש]**תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה וקורעין זה על זה** [ת]**ולענין אבדה במקום אביו אינן חוזרין אלא לרבו מובהק קבעי מיניה רב חסדא מרב הונא תלמיד וצריך לו רבו מאי אמר ליה חסדא חסדא לא צריכנא לך את צריכא לי עד ארבעין שנין איקפדי אהדדי ולא עיילי לגבי הדדי יתיב רב חסדא ארבעין תעניתא משום דחלש דעתיה דרב הונא יתיב רב הונא ארבעין תעניתא משום דחשדיה לרב חסדא איתמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן הלכה כרבי יהודה רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת הלכה כרבי יוסי ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן** [ת]**הלכה כסתם משנה ותנן רבו שלמדו חכמה מאי חכמה רוב חכמתו** [ת]**ת"ר העוסקין במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה ונוטלין עליה שכר** [ב]**גמרא אין לך מדה גדולה מזו ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן גמרא הא גופא קשיא אמרת בגמרא אין לך מדה גדולה מזו והדר אמרת ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא אמר רבי יוחנן בימי**

רס"ו ושני שלישי אמה ישנן במיל. תוס' הל"ש (ועי' ריטב"א ומהרש"ל). ג. ה"ה אבדתו ואבדת אחר וכבוד אביו, אלא נקט אבידת רבו דאיירי במתניתין. שמ"ק כסף נלעין. ד. ויניח כבוד אביו ואבידת חבירו וכו' דהא דאמר כיבוד אב קודם היינו דוקא. תוס' קידושין לב. ה. לפי שזה גוף הכיבוד. שם. ו. כיון שאין האב נהנה באבידה עצמה אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו. שם. ז. כדתנן (מו"ק כו.) אלו קודעין ולא מאחין על אביו ועל אמו ועל רבו. תוס' הל"ש.

קפח א מיי' פי"ג מהל' גזילה ה"ו סמג עשין פג טוש"ע חו"מ סי' רנב סעיף ה:

קפט ב מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף ד:

קצ ג מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף ו:

קצא ד מיי' פי"ט מהל' מכירה הלכה ח סמג עשין עמ' טוש"ע חו"מ סי' רסד סל"ג:

קצב ה ו מיי' שם פ"ל ופ"ב מהל' מכירה ה"ח סמג עשין עמ' טוש"ע חו"מ סי' רסד סל"ג:

קצג ז מיי' פ"ט מהל' ת"ת ה"ל סמג עשין עד טוש"ע יו"ד סי' רמב סל"ד:

קצד ח ט מיי' שם פ"ח מהל' מכירה סמג עשין כל' יח סמג שם טוש"ע חו"מ סי' רסד סעיף ו:

קצה י מיי' פי"ב מהל' מכירה הלכה ג סמג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רסד ס"ק ו וטוש"ע יו"ד סי' רמב סל"ג:

קצו כ טוש"ע חו"מ שם:

קצז ל מיי' פי"ב מהל' מכירה הל' ג וס"ב מהל' מלוה הל' ט סמג עשין עט טוש"ע חו"מ סי' רסד סעיף ג:

קצח מ מיי' פ"ה מהל' ת"ת ופ"ט מהל' מלוה ה"י סמג עשין יב עד פב טוש"ע יו"ד סי' רמב ס"ל ופ"ו מהל' מלוה ה"ב סמג עשין יב עד פב טוש"ע חו"מ סי' רסד סעיף ג:

קצט נ מיי' פי"ב מהל' מכירה הל' ג סמג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רסד סעיף ג:

ר ס מיי' פ"ל מהל' מלוה ה"ח סמג עשין יג טוש"ע יו"ד סי' רמו ס"ד:

לעזי רש"י

פרשט"ר [פרשטיירן"א]. דלת קטנה, פתח צדדי.

מוסף רש"י

לא יהיה בך אביון. לף מנין עלמך לידי עניות (לעיל ל:) ת"ל [לא] יעשה בעלמך שלא מנין עלמך לידי עניות (סנהדרין סד:). **זוהמה ליסטרון.** שומו לף שבומעין בו לף הקדירה קלי לאו הכי ע"ש שמעבירין זהמה לגדלין שני לידיו מלרגמין על מרי סיטרוסי (הוריות יג:). **כיון.** כלומר מהר בדחיפה לאחת (פסחים לז:). **תלמיד וצריך לו רבו.** לגמוד ממנו (חולין פח.: ע"ש).

מוסף תוספות

א. לפי שיש בו רס"ו אמות. תוס' הל"ש. ב. ושבע ומחצה פעמים רס"ו ושני שלישי אמה ישנן במיל. תוס' הל"ש (ועי' ריטב"א ומהרש"ל). ג. ה"ה אבדתו ואבדת אחר וכבוד אביו, אלא נקט אבידת רבו דאיירי במתניתין. שמ"ק כסף נלעין. ד. ויניח כבוד אביו ואבידת חבירו וכו' דהא דאמר כיבוד אב קודם היינו דוקא. תוס' קידושין לב. ה. לפי שזה גוף הכיבוד. שם. ו. כיון שאין האב נהנה באבידה עצמה אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו. שם. ז. כדתנן (מו"ק כו.) אלו קודעין ולא מאחין על אביו ועל אמו ועל רבו. תוס' הל"ש.